

CARIERE, DESTINE ȘI ATITUDINI NAȚIONALE ROMANEȘTI IN BASARABIA: CONSTANTIN STERE ȘI REVISTA VIAȚA ROMANEASCA

Dr. Răducu Rușeț, Asistent de cercetare (Autor de corespondență),
Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca
ruset_raducu@yahoo.com

We suggest you to cite this article as:

Rușeț, R. (2016). Careers, destinies and Romanian national attitudes in Bessarabia: Constantin Stere and Romanian Life Journal. *Junior Scientific Researcher*, Vol II (2), pp. 12-29.

Abstract

Prezenta cercetare istorică, intitulată *Cariere, destine și atitudini naționale românești în Basarabia: Constantin Stere și Revista Viața Românească*, își propune evocarea anumitor aspecte biografice și publicistice din activitatea scriitorului, publicistului și omului politic Constantin Stere. Acest demers biografico-intelectual și reconstituire diacronică a personalității basarabeanului Constantin Stere are ca obiectiv să readucă în vizorul istoriografiei actuale o expunere a vieții lui Constantin Stere. Autorul a împărțit acest articol în mai multe etape secvențiale: 1) Primii ani; 2) Liceul și primele inițiative politice; 3) Perioada detenției și a deportărilor; 4) Întoarcerea din exil și studiile universitare; 5) Din activitatea publicistică și politică; 6) Ultimii ani. Departe de a avea pretenții de exhaustivitate, prezentul demers istoric dorește să aducă pe baza bibliografiei de specialitate momente importante din viața lui Constantin Stere, elementul de noutate al studiului constând în această revalorificare istorică și istoriografică a importanței lui Constantin Stere, propunând o nouă abordare și perspectivă istorică asupra acestui subiect. În reconfigurarea aspectelor metodologice și de cercetare academică, un rol important l-a avut revista *Viața Românească* înființată la Iași în anul 1906. Prin relevarea aspectelor culturale și diseminarea sustenabilității economice din paginile revistei ieșene, se poate observa discrepanța acerbă între latura culturală a presei românești, privită sub aspectul asumării mișcării naționale de la începutul secolului al XX-lea, în ipostază antitetice cu modalitatea sub raportul căreia se face azi presă. Astăzi asistăm la obsolescența ziarului tipărit și transpunerea acestuia în lumea virtuală, pe internet.

Stadiul actual al cercetărilor în domeniul temei a constat într-o reevaluare a surselor. Astfel, putem menționa că despre Constantin Stere s-au scris lucrări importante, studii, articole, numeroase site-uri online au publicat articole despre activitatea acestuia etc. O reconsiderare istoriografică asupra subiectului propus relevă un interes crescut pentru personalitatea adusă în dezbatere. De amintit sunt următoarele lucrări: Virginia Mușat, *Constantin Stere. Scriitorul* (1978); Ion Căpreanu, *Eseul unei restituiri. Constantin Stere* (1988), Zigu Ornea, *Viața lui Constantin Stere* (1989, 1991), o monografie în două volume. Acesta a reeditat la București, în anii 1991 și 1993, lucrarea dedicată lui Stere. De o atenție sporită se bucură în Republica Moldova, când în anul 1991 apare lucrarea lui V. Badiu despre activitatea lui C. Stere. De amintit este și articolul lui I. Vasilescu din 1963. De semnalat sunt două cărți apărute în anul 1957: *Singur împotriva tuturor* (Alina Ciobanu) și *Constantin Stere: victoria unui înfrânt* (Maria Teodorovici). Lucrări mai recente sunt cele ale lui Ion Șpac, *Constantin Stere Scriitorul, Publicistul, Politicianul, Omul*, Academia de Științe a Moldovei, Chișinău, 2009 și Lucian Boia, *Germanofilia*, Editura Humanitas, București, 2013. Tot în acest registru al bibliografiei recente despre Constantin Stere, amintim ediția în trei volume îngrijită de domnul profesor Victor Durnea, *C. Stere- Publicistica*, apărută la Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Putem constata că din anii '90 și până în prezent activitatea politico-literară și publicistică a acestui

scriitor a suscit un domeniu din ce în ce mai mult cercetat și studiat. După ce am prezentat stadiul actual al cercetării în domeniul problematicii studiate, putem afirma că prin acest articol aducem în siazul istoriografic momente și aspecte din viața unui publicist de multe ori uitat: *Constantin Stere*. Considerăm că este important de studiat personalitatea acestui om politic și publicist deoarece istoria poate fi definită și prin suma biografiilor oamenilor care au activat într-o anumită epocă. Epoca lui Stere merită analizată și studiată în contextul evoluției politice și intelectuale din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și a întregului secol XX.

Cuvinte Cheie: scriitor, publicist, om politic, biografie, aspecte culturale.

JEL Classification: Z11, I2.

Introducere

Foto:

Iași, 1902: Garabet Ibrăileanu- stânga, Ctin. Stere-centru și Ion Botez, administratorul publicației *Viața Românească-dreapta*¹

Metodologia cercetării și-a asumat la nivelul deontologiei profesionale respectarea cu rigurozitate a unor norme etice și de conduită academică, toate acestea fiind asumate la nivel ontic și științific-universitar. Studiul dedicat lui Constantin Stere și implicit revistei *Viața Românească* se încadrează în parametrii unei cercetări de tip calitativ și în același timp retrospectiv, prin rememorarea aspectelor importante din viața marelui basarabean și a rolului cultural și politico-economic jucat de revista pe care a condus-o vreme de mai mulți ani. Autorul a întreprins o reevaluare și reconsiderare a bibliografiei pe acest domeniu, reușind totodată să analizeze critic literatura de specialitate. Pentru realizarea acestei cercetări, autorul a uzitat atât surse editate (cărți ale unor specialiști consacrați, articole, site-uri on-line etc), cât și surse inedite culese din revista *Viața Românească* și valorificate în actualul demers istoric.

Prin augmentarea acestor aspecte metodologice aducem în fața cititorilor avizați un subiect foarte interesant și important, cât și relevanța unor categorii de surse cu probitate academică, unele dintre ele neexploatate până acum.

I. Primii ani

¹<https://www.google.ro/search?q=constantin+stere&biw=1280&bih=675&tbm=isch&imgil=PNe0APmuzbm9wM%253A%253Br-NKYNICoKqMM%253Bhttp%25253A%25252>, site consultat în 13. 04. 2015, ora 11 :31.

Constantin Stere² s-a născut la data de 14 noiembrie 1865, în localitatea Cerepcău-Soroca, într-o familie de moșieri cu tradiție istorică venită din Botoșani. Stabilit la Cerepcău, bunicul lui Constantin Stere, Ștefan Stere, era deținătorul unor domenii întinse, locuri unde a copilărit nepotul său. Bunicul îi lasă tatălui său, Iorgu Stere³, moștenire numeroase moșii. Și mama lui, Pulcheria (Tulcheria Fedorovna) provenea dintr-o familie de moșieri, primii ani de viață fiind petrecuți la Cerepcău, loc unde primește o educație în spiritul obiceiurilor și tradițiilor din acea perioadă⁴. Familia Stere a avut patru copii, Constantin Stere fiind al treilea copil.

Așa cum susține Virginia Mușat, dar cum se poate observa și în romanul *În preajma revoluției*, copilăria lui a fost marcată de lipsa de afecțiune a mamei sale, acest lucru ducând la o apropiere a tânărului Constantin Stere de oamenii simpli din popor, astfel că se împrietenește cu copiii țăranilor. Dragostea maternă a fost canalizată către doica care l-a crescut. Viitoarea sa ideologie, poporanismul, se dezvoltă încă din această perioadă fragedă, fiind de acum afectat de nedreptățile aduse oamenilor din mediul rural. Această atracție a lui Stere pentru țăranime era dezavuată de părinții săi, fapt care ducea la pedepse și admonestări, fiind oprit în nenumărate rânduri să se joace cu fiii sătenilor. Contextul oferit de satul natal prin desele întâlniri cu țăranii, timpul petrecut la câmp, dragostea pentru pământul strămoșilor, toate acestea fiind metamorfozate în formarea viitorului scriitor și om politic de mai târziu⁵. Fiind dintr-o familie înstărită, Constantin Stere își permite un profesor particular, urmând pensionul sub îndrumarea pastorului Faltin⁶. Studiile și le continuă la Chișinău, loc unde este înscris la o școală de băieți, unde învață limba germană. Promovează cu succes examenul în urma celor doi ani de studiu, iar în timpul studiilor liceale se familiarizează cu literatură rusă și noile curente de gândire (narodnicismul, marxismul), fiind în această perioadă atras de studiul limbilor clasice⁷.

II. Liceul și primele inițiative politice

² Mai multe date despre viața și activitatea lui Constantin Stere vezi în: Art. *Detaliu personalitate Constantin Stere*, material bibliografic consultat pe site- ul http://www.dreptonline.ro/personalitati/detaliu_personalitate-?id_personalitate=8, în data 19. 04.2015, ora 11:19; Vlada Afteni, *Constantin Stere, biografie (1865- 1936)*. Prezentul articol relevă aspecte de ordin biografico- intelectual despre C. Stere. Tot din acest articol mai aflăm că în timpul unirii provinciilor românești din 1918, C. Stere, în calitate de om politic și intelectual basarabean important a îndeplinit un rol semnificativ în cadrul Sfatului Țării, fiind ales în acest interval cronologic al doilea președinte al Sfatului Țării, în perioada 2 aprilie-25 noiembrie 1918, Sfatul Țării stabilind unirea Basarabiei cu România. Articol consultat pe site- ul http://www.istoria.md/articol/585/Constantin_Stere_biografie, în data 19. 04. 2015, ora 10:55; Art. *(Personalitatea zilei) Constantin Stere, un patriot activ*, consultat pe site- ul <http://www.timpul.md/articol/%28personalitatea-zilei%29-constantin-stere-un-patriot-activ-47900.html>, în data 19. 04. 2015, ora 11: 57.

³ În bibliografia de specialitate a apărut o ușoară antinomie referitoare la tatăl lui C. Stere. În timp ce Virginia Mușat susține în lucrarea *Constantin Stere: scriitorul* că îl cheamă Iorgu Stere, Lucian Predescu în *Enciclopedia României Cugetarea*, lansează ipoteza unui alt nume, Egor Stephanovici. Este posibil să fie două variante ale aceluiași nume.

⁴ Virginia Mușat, *Constantin Stere: scriitorul*, Editura Cartea Românească, București, 1978, p. 5-6.

⁵ *Ibidem*, p. 6-7.

⁶ Lucian Predescu, *Enciclopedia României Cugetare*, Editura SAECULUM I. O., București, 1999, p. 811.

⁷ Virginia Mușat, *Constantin Stere: scriitorul.....* p. 7.

Încă din liceu citește atât operele permise (Pușkin, Gogol), cât și literatura interzisă (Turgheniev, Gonțarov, Tolstoi, Dostoievski). Acest tip de literatură era cenzurată pe motivul că ar duce la concretizarea unor manifestări anarhice, dar cu toate aceste constrângeri, tinerii liceeni, printre care se afla și Stere, își procurau astfel de cărți pe ascuns, de la biblioteci. După această perioadă de formare, Constantin Stere, alături de alți tineri care prefigurau viitoarea intelectualitate, este ales să facă parte din Partidul Narodna Volia (Voința Poporului). În acest interval cronologic se dezvoltă viitoarea sa ideologie politică și resentimentele antițariste.

Anii de liceu au fost favorabili pentru formarea sa intelectuală, gândirea sa fiind un mixaj cultural între operele lui Kant, literatura rusă, materialismul dialectic al lui Marx și Engels, adoptând câte ceva din aceste curente și idei filosofice, îmbrățișând romantismul specific perioadei, iar toate aceste idei de gândire se pot observa în ideologia poporanistă. După ce promovează examenul de maturitate (Bacalaureatul), în 1886 Constantin Stere merge la Odessa pentru a-și continua formarea intelectuală. Acesta este momentul când Stere are primele inițiative politice, viitorul profesor și om politic aderă la organizația nihilistă a tinerilor, promovând totodată concepții și idei antidinastice. Datorită calităților sale de mare orator, ține un discurs public muncitorilor din Odessa, acest lucru ducând la o atmosferă cu o puternică încărcătură socială și mesajul lui Stere fiind primit cu entuziasm de muncitori. Devenind o prezență incomodă, Constantin Stere este pus sub urmărire, iar în cele din urmă este arestat în anul 1883, la vârsta de 18 ani⁸.

III. Perioada detenției și a deportărilor

Din cauza atitudinii sale de frondă, este întemnițat în mai multe orașe printre care putem aminti: Chișinău, Odessa, Moscova-Butîrchi. În urma detenției efectuate în centrele amintite, este deportat în Siberia, loc unde ia contact cu sistemul din închisorile țariste și condițiile precare în care trăiau deținuții. Din cauza multiplelor deportări și a condițiilor inumane din închisori, Constantin Stere dezvoltă sentimente de ură față de țarul Alexandru al III-lea, promovând idei antidinastice. În timpul deportării și penitenței sale în Siberia, Maria Grosu, o elevă din Chișinău, îi este alături. Cei doi se căsătoresc și au trei copii: Roman, Gheorghe și Lily (primul copil s-a născut în Siberia, iar ceilalți doi la Iași)⁹.

În perioada detenției de la Odessa și a exilului din Siberia a studiat toți marii scriitori, filosofi și gânditori (Kant, Adam Smith, Ricardo, Thomas Robert Malthus, J. S. Mill, Auguste Comte, Rudolf Jhering, Albert Venn Dicey etc). Anul 1877 îi aduce o nouă perioadă de exil în Siberia, de această dată fiind trimis la Eniseisk și la Iamalsk, aproape de Cercul polar, în aceste localități luând notă de condițiile de trai ale localnicilor. Sugestiv este următorul citat: *Oamenii se nasc și mor aici fără nici un meșteșug, ca oricare mamifer din tundrele acelea înghețate*¹⁰. În timpul celui de-al doilea exil din Siberia (1877), Constantin Stere dezvoltă o aversiune puternică față de țarism, această luare de poziție observându-se și în scrierile sale. Relevant este citatul: *Țarismul este necompatibil cu progresul omenirii. El constituie prin sine însuși o primejdie de moarte pentru toată civilizația, ca un rezervor al forțelor reacțiunii mondiale, care poate pune*

⁸ *Ibidem*, p. 8.

⁹ *Ibidem*, p. 9-10.

¹⁰ *Ibidem*, p. 11.

stavilă întregii propășiri sociale și politice din lume. Răsturnarea imperialismului moscovit nu este doar o problemă internă a Rusiei, este problema istoriei mondiale, este o condițiune de biruință a luminii asupra întunericului din lume, punctul de plecare, primul pas pentru asigurarea dezvoltării normale a omenirii¹¹.

Anul 1889 îi aduce o nouă perioadă de detenție, moment când îl cunoaște pe Lenin. Este mutat la Krasnoyarsk, o localitate aflată lângă Minusinsk, de data aceasta motivul acuzării fiind un posibil atentat organizat de Constantin Stere împotriva țarului, când acesta se afla în Krasnoyarsk, în periplul său spre Extremul Orient. În acest complot a fost implicat și mareșalul Poloniei, Pilsudski, celor doi aducându-li-se aceleași acuzații de conspirație împotriva țarului Alexandru al III-lea. În anul 1890 este iarăși mutat, de această dată în localitatea Serghinsk, iar în anul 1891 este lăsat să plece acasă, neavând voie să pătrundă în centrele unde ar fi putut îndemna la revoltă împotriva țarului, cât și în orașele importante universitare¹².

O frumoasă caracterizare îi face domnul academician Ion Druță: *Constantin Stere s-a născut, a crescut, a făcut școală, a îndurat ani lungi de întemnițare și surghiun în Rusia țaristă. Ajuns bărbat în toată firea trece Prutul și-și trăiește veacul, muncind ca un salahor cu ziua, la așezarea tînărului stat Român. Cunoștințele sale masive, cu adevărat enciclopedice, și setea de făurire a unei opere de proporții istorice, le-o fi moștenit-o de la străbunii săi greci. Hărnicia, sensibilitatea, dragostea nemărginită față de pământul natal și ușoara naivitate de a crede în ceea ce nici de cum nu trebuia crezut o fi venit de la maică-sa, fiică de boieraș moldovean. Dîrzenia însă, erupțiile sale vulcanice, lupta nesfîrșită pentru ajutorarea celor mulți și obidiți, vine, firește de la slavi¹³.*

IV. Întoarcerea din exil și studiile universitare

Întors din exil vizitează localitatea natală, Cerepcău, își vede părinții, dar în Cerepcău stă foarte puțin timp. Renunță la avere în favoarea surorilor lui, iar împreună cu familia merge la Iași în 1892, unde își continuă studiile, urmând cursurile Facultății de Drept. Își defînitivează studiile universitare în anul 1896, iar în 22 iunie 1897 își susține licența în Drept, având titlul lucrării de licență: *Evoluția individualității și noțiunea de persoană în drept*. După ce obține titlul de licențiat în Drept, avansează în ierarhia profesională fiind numit în funcția de profesor la Facultatea de Drept din Iași, la data de 15 martie 1901¹⁴. Este primit de tinerimea ieșeană ca un adevărat luptător pentru idealurile naționale, fiind respectat datorită calităților sale de mare orator și datorită faptului că printre ei se află un intelectual care și-a sacrificat tinerețea pentru anumite deziderate importante în epocă, fiind simbolul luptei împotriva țarismului. Este portretizat în felul următor: *Avea o barbă mare, castanie, revărsată pe piept, ochi pătrunzători și intransigenți, un aer în totul pătrunzător¹⁵*. Între 1898-1899 a deținut funcția de ajutor de primar în Iași. În capitala Moldovei, la Iași, cunoaște nume importante ale culturii printre

¹¹ *Ibidem*, p. 11.

¹² *Ibidem*, p. 12.

¹³ Ion Druță, *Radiografia Furtunii*, în Ion Șpac, *Constantin Stere Scriitorul, Publicistul, Politicianul, Omul*. Biobibliografie, invitație la lecturi și investigații: Redactor științific: Acad.: Haralambie Corbu, Ediție îngrijită de Aurelia Hanganu, Academia De Științe A Moldovei, Biblioteca Științifică Centrală A AȘM „Andrei Lupan”, Institutul de Filologie Al AȘM, Chișinău, 2009, p. 3.

¹⁴ Virginia Mușat, *Constantin Stere: scriitorul.....* p. 19-20.

¹⁵ *Ibidem*, p. 13.

care putem aminti pe: Garabet Ibrăileanu și Raicu Ionescu- Rion. Ajungând la Iași, se plasează de partea intelectualității socialiste. El înțelege socialismul ca fiind un curent care îmbină spiritul revoluției, materialismul dialectic al lui Marx, gândirea evoluționistă promovată de Spencer și Darwin, realismul observat în cultura și literatura franceză, adoptând totodată câte ceva și din romantismul eminescian și idealismul kantian. Putem observa că în concepția lui Constantin Stere, la baza socialismului stau mai multe doctrine, curente de idei și concepții, toate acestea ducând la crearea socialismului care ar putea să ajute la ridicarea țărănimii¹⁶.

V. Activitatea publicistică și politică

Se implică în viața socială și culturală a orașului Iași, astfel în anul 1891 pune bazele unei societăți literare studențești, pe numele său *Datoria*, în funcția de director al acestei societăți fiind nepotul lui Mihail Kogălniceanu, Liteanu. Prin această societate, intelectualitatea studențească avea ca obiectiv înființarea unor școli pentru adulți, pentru cei care nu își permiteau să învețe la alte școli, pentru cei săraci. Putem constata că scopul acestei asociații culturale era promovarea culturii și a științei de carte la pătura săracă, la țărănime, aici observându-se rolul social și cultural al lui Constantin Stere. În paralel cu activitatea socio-culturală, Constantin Stere începe o intensă activitate publicistică¹⁷, el susținând intensificarea relațiilor dintre intelectualitate și popor. Publică în ziarul *Adevărul*, în 1893, un studiu cu titlul: *Din notițele unui observator ipohondru*, în paginile acestei cercetări militând pentru rolul intelectualității în sfera emancipării țărănimii¹⁸. Activitatea publicistică a lui Constantin Stere se poate observa și la ziarul *Evenimentul* din Iași, publicând în suplimentul acestui ziar, *Evenimentul literar*. Pe parcursul întregii sale activități gazetărești își semnează articolele uzitând o întreagă serie de pseudonime: Sortescu, Bîrzu, Stupu, Observator Ipohondric, C. Șercăleanu, Verax, Nistreanu, Cerepcoveanu, M. Costea, Codreanu, în unele cazuri semnând articolele sale sociale și de critică literară cu inițialele C. S.¹⁹. Un pseudonim mai puțin cunoscut este cel de C. Minuseanu²⁰.

Ascensiunea sa în viața culturală și politică este marcată de participarea în anul 1893 la primul congres al Partidului Socialist care s-a ținut la București. La acest congres, care anunța înființarea Partidului Socialist, au participat nume importante ale culturii românești, printre care putem aminti pe Constantin Dobrogeanu-Gherea, Ion Nădejde, Anton Bacalbașa etc. În cadrul acestui congres Constantin Stere susține că numai după ce se realizează emanciparea țăranilor se poate vorbi de realizarea socialismului. Participă, alături de alți studenți din Iași, în data de 29 septembrie 1894 la un protest. Dezbaterile și negocierile protestului studențesc s-au desfășurat în incinta Universității din Iași. La manifestări au participat următorii studenți: G. Ibrăileanu, R. Bogdan, C. A. Teodoru, M. Carp, Elena Carp, D. D. Pătrășcanu ș. a.

¹⁶ *Ibidem*, p. 13.

¹⁷ Mai multe detalii despre activitatea publicistică a lui C. Stere, vezi: C. Stere, *Publicistica (1893-1905)*, Vol. I, Editor Victor Durnea, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2010.

¹⁸ Virginia Mușat, *Constantin Stere: scriitorul....* p. 14.

¹⁹ *Ibidem*, p. 14.

²⁰ Răzvan Voncu, *Cronica edițiilor: Publicistica lui Stere*, Articol consultat pe site-ul http://www-.rom-lit-.ro-/publicistica_lui_stere, în data 17. 06. 2015, ora 9:05.

Putem observa că activitatea sa din sfera socială și politică se întrepătrunde cu activitatea editorială și publicistică. Continuă să publice la *Evenimentul literar*, în anul 1894 trimitând spre tipar și publicând un eseu intitulat *Omul perfect*, în această lucrare idealizează țărâtimea, argumentând că este o categorie socială dezvoltată și modernizată. În acest context al revendicărilor sociale pentru țărani, Constantin Stere participă la cel de-al doilea congres al Partidului Socialist Democrat Muncitoresc Român. În cadrul acestui congres reiterează aspectele de ordin social care vizează categoria rurală a sătenilor, susținând că socialismul se poate dezvolta doar în țările puternic industrializate. Acest congres al P.S.D.M.R. a avut loc în luna septembrie a anului 1894²¹.

În această interstițiu temporal publică lucrarea *Încercări filosofice*, studiul amintit fiind gândit în perioada deportării sale în Siberia²². După moartea tatălui său deține o avere de 300.000 lei, renunțând la partea sa de moștenire în favoarea surorilor sale. În ceea ce privește moștenirea familială relevant este următorul citat: *Am dat cu piciorul în latifundiile mele părintești, eu rămas singur fecior la părinți în Rusia, unde fiii au privilegiu ereditar față de fiice și puteți vedea în arhivele tribunalului din Chișinău că nici după moartea tatălui meu nu am vrut să mă înec în mrejele șicanei ... și să-mi pierd viața în anticamerele tribunalelor și curților, în căutarea dreptului meu de moștenire. M-am mulțumit cu fărâmituri din moștenirea părintească pe care surorile mele au vroit să mi le dea de bunăvoie*²³.

În perioada următoare începe să predea la Facultatea de Drept, iar printre studenții săi se numără: Octav Botez, P. Andrei, Iorgu Iordan, Pan Halippa, Mihail Ralea ș. a. După lungile perioade de detenție a avut și momente de relaxare, ca cel din anul 1898, când împreună cu o suită de prieteni pleacă într-o excursie la mănăstirile din Bucovina. În același an se implică în dezbaterile P.S.D.M.R.-ului de la București. Pe agenda discuțiilor a fost criza de la nivel politic pe care o traversa Partidul Socialist, Constantin Stere fiind în cadrul acestei ședințe de lucru ideologul și susținătorul unui curent, poporanismul²⁴. După îndelungate dezbateri și dispute, Constantin Stere, prin capacitatea sa de persuasiune, reușește să convingă o parte a membrilor P.S.D.M.R. să treacă la aripa stângă a liberalilor, astfel putând să pună în practică programul său social și politic care avea drept obiectiv rezolvarea următoarelor probleme: susținerea categoriei sociale a țărâtimei, promovarea școlilor de adulți, reducerea serviciului militar la o perioadă de doi ani, reforma agrară și ultimul, dar nu cel din urmă, votul universal²⁵.

Între Constantin Stere și Garabet Ibrăileanu se leagă o prietenie strânsă, având aceleași idei politice și aspirații literare. Între anii 1900-1915, Constantin Stere a avut un rol important în viața politică și progresul țărâtimei din România. Activitatea sa politică a fost influențată de alegerea în funcția de deputat a lui I. C. Brătianu (1901), continuând să predea la Facultatea de Drept fără a primi salariu. Ascensiunea sa în cariera universitară a fost determinată de alegerea în funcția de profesor titular de către consiliul de profesori al universității ieșene și senat. În această perioadă de realizări academice și universitare publică cursul intitulat *Introducere în studiul dreptului constituțional*²⁶.

²¹ Virginia Mușat, *Constantin Stere: scriitorul.....* p. 16.

²² *Ibidem*, p. 19.

²³ *Ibidem*, p. 19-20.

²⁴ *Ibidem*, p. 20-21.

²⁵ *Ibidem*, p. 21.

²⁶ *Ibidem*, p. 22.

Constantin Stere și Viața Românească

În contextul războiului ruso-japonez din anul 1904, acesta redactează un memoriu către membrii partidului și guvern prin care susține că acest război ar putea duce la distrugerea țării. Revoluția rusă din Octombrie 1905, este considerată de Constantin Stere un bun prilej pentru căderea Imperiului Rus. În acest ansamblu al transformărilor sociale, politice și culturale din Rusia, metamorfozate prin Revoluția din Octombrie 1905, Constantin Stere împreună cu Garabet Ibrăileanu au inițiativă editorială de a publica revista *Viața Românească*²⁷, revistă cu orientare științifică, literară și politică. Constantin Stere va deține funcția de director al acestei reviste din anul 1906 până în 1915. Dat fiind contextul social și politic în care se afla, Constantin Stere dorea crearea unui organ de publicitate prin care să atace guvernul liberal și prin acesta, direct pe Ionel Brătianu, această viitoare publicație dorea distanțarea față de aripa liberală brătienistă. De mare ajutor în realizarea demersului jurnalistic a fost Garabet Ibrăileanu²⁸.

Pentru a înființa acest ziar, Cantacuzino îi va acorda suportul său financiar. În jurnalul lui Maiorescu din 14/27 decembrie 1916, aflăm următoarele: *Dimineața Paul Greceanu la mine...îmi spune candid că Barbu Catargi i-a spus că Stere pe vremea ministeriatului G. Cantacuzino (1906-1907) a cerut și a obținut 100.000 lei spre a revoluționa Basarabia, dar a întrebuințat banii la fundarea revistei Viața Românească. Să fie adevărat? Stere face o foarte bună impresie. Ce e drept, revista lui a fost fondată în 1906, dar se zicea pe atunci că banii i-a dat dr. Jean Cantacuzino, cumnatul socialist al lui Carp, care și figurează ca împreună-redactor cu Stere pe copertă*²⁹. Constantin Stere dă dovadă de o implicare remarcabilă pentru apariția acestei publicații, făcând foarte multe drumuri la Iași pentru a constata evoluția editorială a revistei. În primul număr al *Vieții Românești*, publică două articole intitulate: 1) *Cântarea pătimirii noastre* și 2) *Urmările războiului ruso-japonez*³⁰.

Stere își aduce aminte cu umor ziua când el și Ibrăileanu au hotărât să înființeze *Viața Românească*, aceste relatări savuroase datează din 1933. Iată cum este descris acest moment în lucrarea lui Zigu Ornea, *Viața lui C. Stere*, Vol. I: *Să scoți o revistă. Nu mai merge așa X...Y...Z în Foaie de varză, în Rătăcirii literare, în Zi-i pe nume...otrăvesc tineretul, falsifică gustul literar, buimăcesc opinia publică. N-ai dreptul....Ai datoria....Ar fi o crimă....Ce puteam răspunde. Înțelegeți, că puteam rezista cîtă vreme mi se cerea să iau comanda unui corp de armată, sau să răstorn cosmogonia lui Newton. Dar cum să refuzi publicarea unei reviste într-o țară în care fiecare liceean e om de litere, fiecare candidat nenorocit la bacalaureat - poet și fiecare belfer, mare savant și filozof genial. Ibrăileanu a și avut grijă să adune la mine în curînd, dacă nu în aceeași seară, pe toți aeronauții rătăciți prin Iași în acele vremuri ante-bleriotice, deopotrivă dispuși de prendre de vessies pour des lanternes, și aproape tot așa de dezarmați față de cruzimile vieții ca el însuși. Ion Botez pe atunci nu ajunsese director de bancă, Costică Botez, Gheorghe din Moldova, D. D. Pătrășcanu, Paul Bujor, Spiridon Popescu, I.*

²⁷ *Viața Românească* - revistă literară, științifică și politică apărută la Iași în perioada 1906-1915. Mai multe detalii despre această revistă vezi în: Ioan Bianu, Nerva Hodoș, Al. Sadi Ionescu, *Publicațiunile Periodice Românești (Ziare, Gazete, Reviste)*, tom I, 1820-1906, Editura Librăriile Socec & Comp și C. Sfetea, București, 1913, p. 769; Acad. Andrei Oțetea, *Istoria Poporului Român*, Editura Științifică, București, 1970, p. 337.

²⁸ Zigu Ornea, *Viața lui C. Stere*, Vol. I, Editura Cartea Românească, București, 1989, p. 336-337.

²⁹ Zigu Ornea, *Viața lui C. Stere*, Vol. I.....p. 344.

³⁰ *Ibidem*, p. 347-348.

Mironescu, P. Bogdan, Mihai Carp, Mihai Pastia, dr. N. Quinez. *Fără multă vorbă s-a căzut de acord asupra titlului (Viața Românească) și asupra fizionomiei*³¹.

Împreună cu întreaga lui suită de colaboratori, Constantin Stere stabilește titlul, programul și orientarea acestei reviste, programul editorial fiind scris și răspândit de Garabet Ibrăileanu³².

Sloganul revistei făcea referire la patru cuvinte definitorii: *Pământul, Votul, Cartea și Pușca*. Interpretarea semantică și hermeneutică a celor patru cuvinte poate fi contextualizată și descrisă prin următoarea explicație: trimiterea la **conceptul teluric** se referă la ridicarea și susținerea categoriei sociale a țărânimii, aceasta fiind într-un permanent contact cu pământul, cu glia, fiind o legătură intrinsecă între țaran și pământ, existând o altă concepție asupra pământului, prefigurată și în poezia lui George Coșbuc, *Noi vrem pământ*. Al doilea cuvânt la care se face referire în motto-ul revistei este **Votul**. Se tindea către câștigarea dreptului de vot de către țărani, astfel putând să participe și ei la viața politică și să aibă dreptul de a alege cine să fie în fruntea statului. Trebuie specificat că spre acest deziderat electiv se tindea, dar nu s-a ajuns. **Cartea**, apelul la cuvântul carte se referă la cultivarea și luminarea țărânimii, Constantin Stere știind că apelul la cultură este un vector stringent pentru ridicarea și cultivarea unei categorii sociale ca cea a țărânimii. Constantin Stere și-a dat seama că susținerea culturală a unei categorii sociale este prevalentă prin conivența acestora cu dreptul la vot. Cuvântul **Pușcă** ne trimite cu gândul la faptul că se dorea ca națiunea română să fie o națiune înarmată care să-și apere drepturile atât față de anumite pericole interne, cât și externe³³.

Revista *Viața Românească* apare în data de 6 martie 1906, având un tiraj de 2000 de exemplare. Această revistă este foarte bine primită de publicul cititor, fapt care duce la creșterea numărului de exemplare, la 3200. Structura internă a publicației avea următoarele rubrici, amintim câteva dintre acestea: *Recenzii, Revista revistelor, Miscellanea, Cronica internă, Mișcarea intelectuală în străinătate ș. a.* Această revistă era condusă de doi directori, aceștia regăsindu-se în persoanele lui Constantin Stere și Paul Bujor. În timp ce Constantin Stere avea ca domenii de interes articole care vizau preocupări de natură literară, artistică și politică, sfera științifică a revistei intra în atribuțiile lui Paul Bujor. Deci, putem constata ca revista *Viața Românească* a avut preocupări atât de natură literară, politică și artistică, cât și științifică³⁴.

Constantin Stere dorea să atragă la revista *Viața Românească* intelectuali de marcă, profesori, oameni de cultură, scriitori etc. De aceea cooptarea lui Paul Bujor în colectivul redacțional era binevenită în contextul în care acesta era naturalist, iar din 1896 ocupând funcția de profesor universitar la Universitatea din Iași. Paul Bujor va ocupa postul de director al revistei ieșene din 1906 până în 1907³⁵. Cooptarea sa în fruntea colectivului redacțional este relatată mai târziu, în 1907 afirmând următoarele: *Trebuie însă să se știe că, chiar de la înființarea revistei, eu nu voiam să iau direcția științifică. De ce? Prevedeam chiar de la început, că în contactul cu d. Stere și al devotaților dsale nu voi găsi acea atmosferă caldă, prielnică unei munci sincere. În urma insistențelor lor repetate, am primit*³⁶.

³¹ *Ibidem*, p. 355-356.

³² Virginia Mușat, *Constantin Stere: scriitorul.....* p. 362.

³³ *Ibidem*, p. 24.

³⁴ *Ibidem*, p. 25.

³⁵ Zigu Ornea, *Viața lui C. Stere*, Vol. I.....p. 364.

³⁶ *Ibidem*, p. 365.

Fondatorii revistei oscilau în ceea ce privește titlul, între *Viața contemporană* și *Viața Românească*, în cele din urmă hotărându-se la *Viața Românească*, acest titlu fiind propus și de Stere. După înființarea revistei, se dorea atragerea unui număr mare de colaboratori, dintre care putem aminti pe: A. Vlahuță, N. Gane, Paul Bujor, Dr. N. Lupu, Sadoveanu, Brătescu-Voinești, Ion, Constantin și Octav Botez, Spiridon Popescu, Jean Bart, Gheorghe din Moldova (Kernbach), D. D. Pătrășcanu, N. Quinez și a. Revista având o orientare literară și științifică, se dorea din partea acestor colaboratori să publice recenzii, aspecte polemice, lucrări cu un pronunțat caracter literar și științific³⁷. Primul număr al revistei, din 6 martie, conținea: a) *Articolul-program*; b) Nicolae Gane, *Amintiri despre felul cum i-a venit ideea de a-l traduce pe Dante*; c) Vlahuță, *Datorii vechi* (nuvelă); d) Paul Bujor publică un articol științific; e) Al. Philippide publică un articol care face referire la istorie și critică literară; f) Artur Stavri dă spre tipar o poezie; g) C. Stere, *Cântarea pătimirii noastre*; h) Mihail Sadoveanu, *Pustiul*; i) G. Ibrăileanu, *De la Mihail Kogălniceanu la d. Maiorescu*; j) Constantin Botez editează un articol referitor la personalitatea lui Conachi; k) *Miscellanea*. Pe lângă aceste rubrici, în cuprinsul revistei se mai publicau cronicile din domeniul literar (ex. G. Ibrăileanu, *Scriitori și curente*), științific (Paul Bujor și Petre Bogdan publicau astfel de cronicile); de cronică internă și externă se ocupa Stere. Structura editorială a primului număr era urmată de următoarele secțiuni și rubrici: *Recenzii*, *Revista Revistelor*, ultimele două intitulându-se *Mișcarea intelectuală în străinătate* și *Bibliografie*. Constatăm că rubricatura foarte stufoasă, multiplele articole cu caracter literar, științific și pedagogic, alături de recenzii și polemici pe diverse teme și subiecte culturale demonstrează caracterul literar și științific al revistei și afinitatea intelectualității redacționale către polemică și dezbateri la un nivel cultural avansat, exprimat în paginile *Vieții Românești*. Relevante sunt mărturiile lui Stere din 1933: *Și acum mă înduioșază amintirea paharului cu bere, pe care bătrânul Nicu Gane ni l-a închinat, cu surâsul lui blând și fin, când sărbătoream, chiar în sărăcăciosul nostru local de redacție, apariția primului număr: Să ne adunăm aici, domnilor cu toții, când se va serba jubileul de patruzeci de ani și al Vieții Românești*³⁸.

După cum bine știm, o revistă, un ziar este susținut în mare parte din abonamente, numărul abonaților fiind important deoarece astfel putea fi retribuit financiar ziarul, având posibilitatea să fie publicat mai departe. Acest lucru era definitoriu și pentru *Viața Românească*, astfel putem afirma că la puțin timp de la apariție, în luna iulie a anului 1906, *Viața Românească* înregistra un număr de 1800 de abonați, în același timp 800 de exemplare au fost vândute din librării. În primul an al apariției, *Viața Românească* avea un tiraj de 2700 de exemplare, colectivul redacțional pronosticând că acesta va crește cu 100 în plus. La doi ani de la editare, în 1908, numărul ziarelor vândute s-a ridicat la 3200-3400. Considerăm că ziarul lui Stere avea o situație destul de bună, din abonamente și reclame publicitare strângând în fiecare an câte 80.000 lei. Ascensiunea revistei este vizibilă, înregistrând o evoluție editorială, receptivitate la public și vânzând un număr mare de exemplare. Constantin Stere și-a dat seama de importanța factorului economic în evoluția ziartisticii. În acest context trasat de impactul financiar asupra ziartisticii românești, în paginile revistei publică foarte multe reclame, face publicitate Ministerului Domeniului și Ministerului Finanțelor, astfel de reclame apărând tot mai mult în perioada următoare³⁹.

³⁷ *Ibidem*, p. 366.

³⁸ *Ibidem*, p. 368.

³⁹ *Ibidem*, p. 374-375.

În cele ce urmează ne vom ocupa de politica editorială a *Vieții Românești*, precizând cine avea sarcini redacționale și cum treceau prin filtrul redacției, rolul lui Stere ca șef și director de redacție, viitoarele reclame publicate etc. Funcția de secretar de redacție a avut-o Sanielevici în anul 1909, moment când Ibrăileanu era grav bolnav. Constantin Stere, în calitatea sa de director al ziarului, era cel care își dădea acordul pentru a se publica în ziar, nimic nu se publica fără acordul său, alegea colaboratorii și numea alții noi, alegea redactorii etc. Este perioada când se fac cele mai avantajoase reclame la bănci. *Viața Românească* face reclamă următoarelor bănci: la B.N.R., *The Banck of Roumanie*, *Naționala* (societate de asigurări), Banca Marmosch-Blanck & Co, Loteria de stat, Fabrica de petrol, *Steaua Română* etc. Observăm că Stere avea un rol important în mijlocul redacției, fiind cel care trasa directivele de urmat, alegerea noilor decizii redacționale și noile orientări editoriale⁴⁰.

Având în vedere orientarea literară a revistei, în cuprinsul ei se regăsesc nume ca: Sadoveanu, Brătescu-Voinești, Coșbuc, Goga, Jean Bart, O. Carp, D. D. Pătrășcanu, Elena Farago, Agârbiceanu, Otilia Cazimir, Topârceanu, Hortensia Papadat Bengescu ș. a.⁴¹. După cum am menționat anterior, alături de Stere, director pentru partea științifică a revistei a fost ales Paul Bujor, acesta din urmă nu s-a integrat în mecanismul redacției, nu era considerat ca făcând parte din această redacție, el mulțumindu-se doar cu acordul pe care îl dădea pentru publicarea articolelor științifice. Treptat încep să apară disensiuni între Paul Bujor și restul redacției, totul acutizându-se în lunile mai și iunie 1906, când acesta publică articolul *Lumea mărilor*. În cele din urmă, Paul Bujor își dă demisia din funcția sa de director al ziarului în 1907. Stere se gândea de mult să-l înlocuiască pe Paul Bujor cu Voinov, dar acesta nu a acceptat să vină în redacția *Viața Românească*. Postul de director al redacției a fost ocupat de Ion Cantacuzino⁴².

Membrii redacției, prieteni și devotați *Vieții Românești* munceau foarte mult, scriau, ei erau cei care editau, corectau toți, se ocupau de partea administrativă a redacției. Pentru început au fost remunerați doar Ibrăileanu, Sevastos și Topârceanu, deoarece în acea perioadă nu aveau alte venituri. Ei își asumaseră sarcini redacționale, corectau manuscrise, articole, corectau diverse rubrici din conținutul revistei. Redacția a avut mai multe adrese, inițial s-a aflat pe Str. Romană, în casa lui Ibrăileanu, apoi s-a mutat în apropiere de tipografie și pe Str. Manolescu. Sugestiv este următorul citat: *La început redacția era găzduită într-o cămăruță din locuința lui Ibrăileanu de pe strada Romană, apoi în apropierea tipografiei, într-un fel de coridor lung și îngust, sumbru și înghețat, în care iarna stăteau încotoșmăniți cu paltoanele, iar Gh. Kernbach, chel fiind chiar cu căciula în cap. Mobilierul era sărăcăcios și simplu: o canapea desfundată, o masă lungă cu scaune de berărie, un clasor înalt cu sertărașe multe*⁴³.

După ce redacției i s-a dat foc în 1915, s-a schimbat din nou adresa acesteia, pe Str. Lăpușneanu. Reiterând și focusându-ne asupra rolului lui Stere din redacție, putem spune că el era cel care hotăra soarta redacției, lua deciziile majore, se consulta cu ceilalți membri ai redacției și se deplasa personal pentru a recruta colaboratori. Este cunoscut cazul când merge la Târgoviște pentru a-l coopta în redacție pe Brătescu-Voinești. Cele mai importante sarcini în redacție le avea directorul și redactorul șef, prefigurate în persoana lui Stere. În urma activității sale de căutare, a găsit colaboratori pentru rubricile *Scrisori din Basarabia* și *Scrisori din Bucovina*. Același lucru doreau să facă pentru

⁴⁰ *Ibidem*, p. 377-378.

⁴¹ *Ibidem*, p. 378-379.

⁴² *Ibidem*, p. 379-382.

⁴³ *Ibidem*, p. 383.

rubrica *Scrisori din Ardeal*. La fel cum a procedat în cazul lui Brătescu- Voinești, procedează și în acesta de față, se deplasează personal în Transilvania pentru a-l recruta pe Goga. Stere cunoștea rolul lui Goga ca reprezentant al culturii ardeleni. După ce l-a cunoscut pe Goga, pleacă într-un alt centru important al românilor ardeleni, Aradul fiind reprezentat printr-o altă publicație importantă, *Tribuna Poporului*. Constantin Stere vizitează redacția *Tribunei*, îl cunoaște pe Sever Bocu, părintele Roman Ciorogariu, P. I. Pap. În urma vizitei sale în Ardeal, publică o lucrare intitulată *Patru zile în Ardeal*⁴⁴. Iată ce spune Stere într-o scrisoare trimisă lui Ibrăileanu și datată 13 mai 1906: *Ura! Goga ne dă o poezie pentru nr. 4 (pe la 20 mai trebuie să mai cizeleze), și va da regulat. De asemenea I. Russu-Șirianu va deveni curînd colaborator al revistei ieșene, revenindu-i rubrica Scrisori din Ardeal*⁴⁵. Prietenia lui Stere cu Goga este una durabilă, relațiile dintre cei doi fiind vizibile și la nivelul mișcării naționale românești, Stere fiind exponentul mișcării naționale din România, iar Goga din Transilvania⁴⁶.

În timpul vizitei sale în Transilvania din 1906, Constantin Stere este impresionat de frumusețea satelor românești, afirmând că Ardealul ar fi o *Danemarcă românească*. În anul următor, 1907, izbucnește răscoala țărănească de la Flămânzi și Stere este numit prefect al Iașului. Constantin Stere își dă demisia din această funcție și demnitate publică deoarece observă atitudinea antagonică pe care o adoptă față de țărani în calitate pe care o deține la Prefectura din Iași, Stere militând într-o manieră peremptorie pentru înăbușirea răscoalei fără violență. În revista *Viața Românească* au fost descrise doleanțele țăranilor, cât și întreaga răscoală de la 1907, Stere militând pentru revendicările țărănești. În această perioadă de transformări sociale și revendicări țărănești, acesta scrie un studiu în care nu este pe deplin lămurit asupra ideologiei sale politice, intitulat: *Social-democratism sau poporanism*⁴⁷.

Activitatea din sfera politică este prefigurată în anul 1909, moment când se distanțează de gruparea lui Take Ionescu, apropiindu-se de liberali. Nemulțumit de formarea noului guvern și de transformările politice survenite, Stere pleacă în străinătate, la Geneva (1910), la un an distanță (1911) îl regăsim ca fiind într-o altă localitate din străinătate, în Arona, în Italia. Această etapă din viața sa (1910-1912), reprezintă o perioadă de peregrinări în țară și străinătate. Întors în țară începe să-și recâștige prestigiul politic și universitar. Constantin Stere devine rectorul Universității din Iași la data de 27 februarie 1913. În acest timp el s-a ocupat de dotarea laboratoarelor, a bibliotecilor, îndeamnă studenții români din străinătate să-și termine studiile la Iași. În plan politic obține anumite reușite parțiale, reușind în această perioadă să modifice într-o oarecare măsură Constituția, de precizat este că a obținut Colegiu Unic, Votul Universal rămânând un obiectiv greu de atins. Este nevoit să stopeze toate reformele și proiectele sale sociale și politice din cauza izbucnirii celui de-al doilea război balcanic⁴⁸.

Dezamăgirea lui Constantin Stere este evidentă și în timpul guvernării lui I. C. Brătianu, în timp ce el spera la un post de ministru în acest guvern, este însărcinat doar să supravegheze Comisia pentru revizuirea Constituției. Izbucnirea Primului Război Mondial, anunțată prin atentatul de la Sarajevo din 28 iunie 1914, a împărțit intelectualitatea românească în două tabere, pe de o parte avem antanțiștii, iar pe de altă parte avem germanofili. În timpul celor doi ani de neutralitate, Stere susținea intrarea

⁴⁴ *Ibidem*, p. 384.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 385.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 387.

⁴⁷ Virginia Mușat, *Constantin Stere: scriitorul.....* p. 28-31.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 37.

României în război de partea Germaniei, opunându-se alianței României cu Antanta, fapt care a dus la o dezavuare din partea opiniei publice românești, aducându-i chiar oprobiul public. Treptat, treptat este izolat de intelectualitate și clasa politică, făcând acum figura unui om singur, izolat, părăsit de ai săi. În anul 1914 publică la revista *Viața Românească* o serie de eseuri purtând titlul *Din carnetul unui solitar*. Tot în 1914 publică un articol, *România și războiul european*, prin care încearcă să convingă intelectualitatea românească cu putere decizională, de intrarea României în război de partea Puterilor Centrale, argumentând că pericolul este reprezentat de expansiunea Rusiei țariste, susținând și el, la fel ca A. C. Popovici, o federalizare a Transilvaniei în cadrul Austriei⁴⁹. Din cuprinsul revistei, Nr. 7, 8 și 9 pe anul 1914, putem aminti: 1) Mihail Sadoveanu, *Ți- aduci aminte, Teofile...*; 2) Nichifor Crainic, *Vara* (Versuri); 3) Gala Galaction, *Pe lepedea cea nouă de la Curtea de Argeș*; 4) *Miscellanea*; 5) V. R., *Apel către cititorii și prietenii Vieții Românești*; 6) *Recenzii*; 7) *Revista Revistelor* etc.

Pe parcursul existenței sale, revista *Viața Românească* a traversat momente de declin și de ascensiune financiară. Situația economică a publicației se poate observa sub aspectul abonamentelor diferențiate în funcție de regiunea geografico-istorică, cât și la nivelul prețului stabilit pentru un abonament în funcție de diferite categorii sociale. În anul izbucnirii Primului Război Mondial (1914), condițiile de abonare la *Viața Românească* se prezentau astfel: abonamentele se făceau în luna ianuarie sau iulie ale fiecărui an, iar plata se efectua anticipat. Prețul abonamentului era: În Țară: pe an-18 lei, pe ½ an-9 lei, un număr-2 lei. Se menționează faptul că pentru învățători, preoți de sat, funcționari sătești, studenți și elevi, abonamentul costă 15 lei pe an, 7, 50 lei pe ½ an. Acestora li se oferea posibilitatea de a plăti în trei rate, câte 5 lei trimiși anticipat. În Ungaria și Bucovina: pe an-18 coroane, pe ½ an-9 coroane, un număr-2 coroane. În Basarabia: pe an-8 ruble, pe ½ an-4 ruble, un număr-1 rublă. În străinătate: pe an-22 lei, pe ½ an-11 lei, un număr-2 lei și 50 b⁵⁰.

Adresa unde se primeau cererile pentru abonamente, mandate, anunțuri, etc, era: Str. Golia, Nr. 52, Iași. I. Botez este cel care avea dreptul să încaseze sumele de bani ale revistei. Cărțile, manuscrisele, revistele, ziarele se trimiteau la adresa redacției din Iași, iar articolele științifice (articole din domeniul fizică, chimie, medicină, științe naturale) se trimiteau la București, Dr. A. Slătineanu, la adresa Str. Știrbei Vodă, Nr. 111 bis⁵¹.

Declinul editorial al revistei *Viața Românească* se observă în anul 1915, moment când Constantin Stere cedează conducerea revistei lui Garabet Ibrăileanu, cu toată această schimbare de conducere editorială, *Viața Românească* este ținta unor atacuri dure, adversarii lui Stere dând foc redacției revistei *Viața Românească*. Din cauza situației războiului și a faptului că mulți colaboratori și redactori sunt mobilizați pe front, toate acestea venind pe fondul intrării României în război de partea Antantei, revista lui Stere își încetează activitatea. Sub aspectul unor proteste studențești, a situației politice nefavorabile și a condițiilor create de război, Constantin Stere demisionează în data de 16 februarie 1916 din funcția de rector al Universității din Iași⁵².

Pe fondul ocupației germane a sudului țării, în anul 1916, armata, administrația și o parte a intelectualității românești se refugiază la Iași, un alt pol al reprezentativității românești, acesta jucând rolul de capitală pentru un interval scurt de timp în condițiile

⁴⁹ *Ibidem*, p. 38-39-40. Vezi și Lucian Predescu, *Enciclopedia României Cugetarea*, Editura SAECULUM I. O., București, 1999, p. 811.

⁵⁰ *Viața Românească*, IX, 1914, nr. 7, 8, 9, iulie, august, septembrie, p. 2.

⁵¹ *Viața Românească*, IX, 1914, nr. 4, 5, aprilie, mai, p. 249.

⁵² Virginia Mușat, *Constantin Stere: scriitorul...*, p. 42.

create de război. În timpul refugiului la Iași, Constantin Stere este pus în funcția de colonel la serviciul cenzurii și juristconsult de către I. C. Brătianu. Dintr-o știre de presă preluată din *Gazeta Bucureștilor* și publicată în *Gazeta Transilvaniei*, aflăm că datorită orientării sale germanofile, Constantin Stere rămâne la București în anul 1917, moment când promovează o politică împotriva guvernului Brătianu care a menținut alianța României cu Rusia. Totodată luăm notă de faptul că în București Constantin Stere ocupă funcția de Președinte al Consiliului de Administrație a Băncii Generale Române⁵³.

După o scurtă perioadă de absență editorială, Constantin Stere își reia activitatea jurnalistică publicând la *Viața Românească* o serie de articole care vizează *Cauzele și perspectivele revoluției ruse*. Deci, putem observa că a avut un rol important și în timpul Primului Război Mondial, atât prin funcțiile pe care le-a deținut, cât și prin activitatea sa politico-literară manifestată la *Viața Românească*. Ascensiunea sa politică este vizibilă în perioada următoare, când în luna martie 1918 este ales în funcția de deputat în localitatea Soroca. El deține funcția de președinte al Sfatului Țării la 27 martie 1918, moment care a dus la unirea celor două provincii românești, Basarabia și România fiind unite în urma hotărârilor politice din această perioadă⁵⁴. În anii 1917-1918 se implică în editarea unui ziar la București, *Lumina*⁵⁵, publicație finanțată de Alexandru Vaida Voevod⁵⁶. Prin acest ziar de orientare pro germană, Constantin Stere descria o posibilă victorie a Germaniei, publicația venind astfel în opoziție cu vederile Casei Regale și a intelectualității antantiste. În urma activității lor redacționale de la ziarul *Lumina*, redactorii și colaboratorii acestui ziar, cât Constantin Stere sunt arestați, acesta din urmă fiind reținut timp de trei săptămâni la Văcărești⁵⁷.

După terminarea Primului Război Mondial se conturează două modele de dezvoltare a României, în care a fost implicată intelectualitatea românească. Pe de o parte erau **europeniștii**, care considerau că progresul României se revendică de la statele occidentale, economia și industria dorind să se dezvolte la standarde europene, iar pe de altă parte erau **tradiționaliștii**, care susțineau modelul agrarian de dezvoltare, afirmau că România este o țară în care categoria socială a țăranimii este evidentă. Din tradiționalism au derivat și alte forme ale aceluiași model de dezvoltare, cunoscute sub denumirea de semănătorism, poporanism etc. În această dezbateră de idei a fost antrenat și Constantin Stere, promovând ideile poporaniste. Constantin Stere, prin ideologia sa, poporanismul, era adeptul dezvoltării economiei, militând pentru expansiunea și independența gospodăriilor mici. Observăm că Stere pune accent pe factorul economic care se plasa în antiteză cu modelul cultural promovat de junimiști și semănătoriști⁵⁸.

Devenind o prezență incomodă chiar și pentru cercurile liberale și întreaga intelectualitate de la conducerea statului român, este eliminat din politică, acesta plecând

⁵³ Vezi: Art. C. Stere a rămas la București, în *Gazeta de Transilvania*, LXXIX, 1917, nr. 18, 16 februarie/1 martie, p. 2.

⁵⁴ Vezi: Iurie Colesnic, *Constantin Stere și Sfatul Țării*, articol consultat pe site-ul <http://www.timpul.md/articol/-constantin-stere-i-sfatul-arii-42353.html>, în data 19.04.2015, ora 11:30.

⁵⁵ Despre această inițiativă editorială vezi: Art. *Un nou ziar la București*, în *Gazeta de Transilvania*, LXXIX, 1917, nr. 19, 12/25 septembrie, p. 2.

⁵⁶ Virginia Mușat, *Constantin Stere: scriitorul.....* p. 45.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 46; Vezi: Lucian Predescu, *Enciclopedia României Cugetarea,*, p. 811; Lucian Boia, *Germanofilia. Elita Intelectuală Românească În Anii Primului Război Mondial*, Editura Humanitas, București, p. 312-317.

⁵⁸ Selectiv: Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchins, *et. alii Istoria României*, Ediție revizuită și adăugită, Editura Corint, București, 2006, p. 316-319; Vezi și Ediția din 1998, p. 423-427; *Conceptii și idei privind evoluția României*, în *Tratatul de Istoria României al Academiei Române*, Vol. VIII, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 40-49.

iar în străinătate. Din pricina multiplelor activități, sănătatea îi este afectată, el plecând în străinătate alături de actuala sa familie, soția Aneta și fiul Ion⁵⁹. Situația politică favorabilă creată de schimbarea guvernului, duce la hotărârea lui Stere de a reveni în România, acesta militând pentru fuziunea Partidului Țărănesc cu Partidul Național Român din Transilvania condus de Iuliu Maniu, Stere fiind privit ca un adevărat părinte spiritual al țărăniștilor. Acest lucru se întâmplă în anul 1926 când fuzionează Partidului Țărănesc condus de Ion Mihalache și Partidul Național Român condus de Iuliu Maniu, formându- se astfel P.N.Ț.⁶⁰.

În anii de după Primul Război Mondial îndeplinește funcția de deputat de Soroca (1921), în același an îl regăsim ca fiind printre rândurile celor care au participat la desfășurarea lucrărilor Congresului P.N.Ț. Distânțându-se de cercurile liberale, activitatea lui politică se orientează către Partidul Poporului al cărui lider politic era Alexandru Averescu. Anul 1922 îi aduce o implicare intensă atât în viața politică cât și publicistică⁶¹. În acest răstimp publică în paginile revistei *Viața Românească* articolele *Suveranitatea și Constituanta* și *Supremația legii*. În anii 1923-1924 își continuă activitatea jurnalistică la *Viața Românească*, publicând articole care au ca subiect Revoluția Rusă din 1917, de amintit este ciclul de articole intitulat *Cauzele și perspectivele revoluției ruse*. Odată cu criza regală din 1925, a plecării lui Carol al II-lea din România și a renunțării acestuia la tron, se hotărăște realizarea unei regențe. Având un rol important în politica vremii, este însărcinat din partea lui I. C. Brătianu de a întocmi actul care anunța constituirea regenței (4 ianuarie 1926). În acest interval cronologic, fiind nemulțumit de situația politică și numeroasele intrigi și mașinațiuni, Constantin Stere se hotărăște să se retragă definitiv din politică, la data de 4 aprilie 1930 își dă demisia din P.N.Ț.⁶².

VI. Ultimii ani

Renunțând la politică, după intensa sa activitate se dedică scrisului, este momentul când publică lucrarea *Preludii. Partidul Național Țărănesc și cazul Stere*. Lungile dezbateri politice și- au pus amprenta asupra sa, în ultima perioadă a vieții desfășurându-și activitatea la conacul de la Bucov al soției sale⁶³. În anii următori scrie la ziarul *Zărilor*, are o nouă concepție considerând că țărănimea și muncitorii trebuie să se alieze împotriva exploatării. Publică în acest ziar mai multe articole printre care putem aminti: *Ce este țărănimea*; *Uniunea muncitorească*; *Condițiile progresului social* etc. În ultima parte a vieții sale, în plan literar cea mai importantă contribuție a fost romanul *În preajma revoluției*. Suferind de mai multe boli (anghină pectorală, eczemă la ureche, colită), toate acestea corelate cu tumultoasa sa viață, Constantin Stere moare la 14/26 iunie 1936, dorind să fie incinerat⁶⁴.

Moartea sa este anunțată în presă, mulți dintre colaboratorii săi dedicând în ziare un spațiu extins despre acest moment tragic pentru cultura română din Basarabia, sub forma unor articole editoriale și necrologuri despre activitatea politică, literară și

⁵⁹ Virginia Mușat, *Constantin Stere: scriitorul...* p. 49.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 50-51.

⁶¹ *Ibidem*, p. 52.

⁶² *Ibidem*, p. 52-53; 55-56-57.

⁶³ *Ibidem*, p. 58-59.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 60-62; 64-65.

jurnalistică a acestuia. Astfel de descrieri au fost realizate de: Mihai Ralea, fostul său student, Isabela Sadoveanu, Ov. S. Crohmălniceanu ș.a.⁶⁵. Despre personalitatea lui Constantin Stere au mai făcut referiri și au scris nume importante ale culturii românești, scriitori, oameni politici, filologi, critici literari și istorici printre care putem aminti pe: I. G. Duca, N. Iorga, Iuliu Maniu, C. Argetoianu, Al. Averescu, Alexandru Vaida-Voevod, Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Gala Galaction, Ionel Teodoreanu, Pamfil Șeicaru, Petre Pandrea, George Călinescu etc⁶⁶.

Din opera lui Constantin Stere amintim: *Evoluția individualității și noțiunea de persoană în drept (lucrarea de licență)*, Iași, 1897; *Introducere în studiul dreptului constituțional*, Partea I, 1903; *Note de călătorie din Ardeal*, București, 1914; *România și războiul european*, Iași, 1915; *Politica externă a României*, 1915; *Discursul d-lui Take Ionescu*, 1916; *Marele război și politica României*, București, 1918; *Naționalizarea industriei de petrol*, București, 1921; *Un caz de conștiință*, 1921; *Anteproiecte de constituție*, 1922; *Partidul Țărănesc din Basarabia*, Iași, 1922; *Documentări și lămuriri politice*, București, 1930; *În preajma revoluției* (roman: 8 volume); *În voia valurilor* etc⁶⁷.

Concluzii

Prin actualul demers istorico-biografic am încercat să scoatem în evidență activitatea din diferite domenii a lui Constantin Stere. Studiul dedicat acestei personalități este împărțit în mai multe subpuncte, reușind să reconstituim parcursul intelectual al acestuia. Primii ani, formarea educațională și profesională, anii de liceu și cursurile universitare, activitatea socială, politică și literară, toate acestea privite în conivență cu mediul cultural și politic în care a activat, ne ajută să avem o imagine de ansamblu asupra activității lui Constantin Stere, valorificând pe cât posibil potențialul său intelectual și politic relevat la nivelul istoriografiei de specialitate și a cercetării istorice. Finalizăm excursul nostru referitor la viața și activitatea lui Constantin Stere, afirmând că acesta a reprezentat o personalitate a cărei contribuție merită valorificată și pusă în circuitul istoriografic alături de alte nume importante din epoca sa. Ridicat la rangul de simbol de unii, criticat de alții, Constantin Stere reprezintă prototipul intelectualului militant pe scena mișcării naționale românești, a cărei activitate nu trebuie omisă.

În sijaul celor relevate sub aspect documentar, este de amintit contribuția lui Constantin Stere la înființarea revistei *Viața Românească*. Importanța parcursului acestei reviste științifice și culturale fondată în anul 1906, se prefigurează sub aspectul diseminării valorilor culturale și moral-pedagogice asumate la nivelul publicisticii românești în cadrul redacției de la Iași și totodată transmiterea unor norme și valori culturale către cititori. Este acea legătură intrinsecă care se realiza la nivel cognitiv și ontogenetic, în spirit militant, între intelectualitate și popor, înțeles în sensul de națiune.

Profilul intelectualului-redactor în secolul al XIX-lea și al XX-lea, întrunea anumite caracteristici definitorii: scriitor (literat)-redactor, om de cultură (istoric, filolog, etc), om al bisericii și zoon politikon. În secolul al XIX-lea intelectualul-redactor se

⁶⁵ *Ibidem*, p. 67-71.

⁶⁶ Cf. Haralambie Corbu, *Triumful și Calvarul lui Constantin Stere*, în Ion Șpac, *Constantin Stere Scriitorul, Publicistul, Politicianul, Omul*. Biobibliografie, invitație la lecturi și investigații: Redactor științific: Acad.: Haralambie Corbu, Ediție îngrijită de Aurelia Hanganu, Academia De Științe A Moldovei, Biblioteca Științifică Centrală A AȘM „Andrei Lupan”, Institutul de Filologie Al AȘM, Chișinău, 2009, p. 6.

⁶⁷ Lucian Predescu, *Enciclopedia României Cugetarea.....* p. 811.

implica mai mult în treburile cetății, aducând soluții concrete, în sensul militantismului de tip național din epocă, la anumite probleme stringente din societatea timpului. În contrapondere, astăzi asistăm la o distanțare a presei de latura sa culturală, o democratizare a presei prin transpunerea sa pe internet și prin goana după facil și senzațional.

Putem concluziona că personalitatea lui Constantin Stere, prin contribuția sa în plan politic, cultural, publicistic și literar trebuie amintită și pusă în valoare, aducând reale contribuții social- democrației românești, alături de Alexandru Dobrogeanu Gherea și Constantin Rădulescu Motru.

Pe lângă activitatea sa politică și socială, Stere a avut și o intensă activitate publicistică. A întemeiat împreună cu Garabet Ibrăileanu *Viața Românească*, fiind directorul acestei publicații între 1906- 1915, a publicat în ziarul *Zărilor*, în *Lumina* de la București (1914)- ziar germanofil etc. Preocupările sale publicistice completează activitățile din planul social și politic, reîntregind portretul liderului cu profunde implicații în mișcarea națională românească. Asumarea dimensiunii publicistice corelată cu întregul mediu socio-politic în care a activat, ne poate demonstra și latura sa gazetărească, calitățile sale de scriitor-redactor și om politic fiind relevate în paginile ziarelor în care a publicat.

Întreaga activitate a grupării din jurul *Vieții Românești* a militat pentru susținerea poporanismului în detrimentul sămănătorismului promovat de Nicolae Iorga. Prin toată munca editorială desfășurată în cadrul redacției, Constantin Stere și ceilalți membrii și colaboratori au adus contribuții importante la cunoașterea și promovarea literaturii și a culturii românești. Cei mai însemnați poeți și oameni de cultură au fost promovați în paginile *Vieții Românești*, această revistă aducând un aport semnificativ pentru intelectualitatea ieșeană în special și cultura română în general. Am considerat relevante descrierea aspectelor ce țin de structura redacției *Vieții Românești*, constituirea redacției, alegerea membrilor și a colaboratorilor, rolul lui Constantin Stere în fruntea acestei apariții editoriale, funcționarea întregului mecanism redacțional, disensiunile apărute între unii redactori, deoarece în acest fel putem lua notă și de rolul lui Constantin Stere în spectrul publicisticii românești prin activitatea și dăruirea cu care a lucrat la *Viața Românească*.

Bibliografie

1. Afteni, V. (2016). *Constantin Stere, biografie (1865-1936)*. Disponibil la: http://www.istoria.md/articol/585/Constantin_Stere,_biografie la 19.04.2015.
2. Bărbulescu, M.,; Deletant, D., Hitchins, L., et. all. (2006). *Istoria României*, Ediție revizuită și adăugită, Editura Corint: București. Vezi și Ediția din 1998.
3. Bianu, I.; Hodoș, N. & Ionescu, Al. Sadi. (1913). *Publicațiunile Periodice Românești (Ziare, Gazete, Reviste), tom I, 1820- 1906*, Editura Librăriile Socec & Comp și C. Sfetea: București.
4. *Concepții și idei privind evoluția României, în Tratatul de Istoria României al Academiei Române. (2003)*. Vol. VIII, Editura Enciclopedică: București.
5. Colesnic, I. (2015). Constantin Stere și Sfatul Țării. Timpul online. Disponibil la: <http://www.timpul.md/articol/constantin-stere-i-sfatul-arii-42353.html> la 19.04.2015.

6. Constantin Stere, un patriot activ. (2013). Timpul online. Disponibil la: <http://www.timpul.md/articol/%28personalitatea-zilei%29-constantin-stere-un-patriot-activ-47900.html> la 19.04.2015.
7. Haralambie, C. (2009). *Ediție îngrijită de Aurelia Hanganu, Academia De Științe A Moldovei*, Biblioteca Științifică Centrală A AȘM „Andrei Lupan”, Institutul de Filologie Al AȘM: Chișinău, p. 3.
8. Detaliu personalitate Constantinn Stere. (2016). Disponibil la: http://www.dreptonline.ro/personalitati/detaliu_personalitate.php?id_personalitate=8 la 19.04.2015.
9. Druță, I. (2009). *Radiografia Furtunii, în Ion Șpac, Constantin Stere Scriitorul, Publicistul, Politicianul, Omul*. Biobibliografie, invitație la lecturi și investigații: Redactor științific: Acad.: Haralambie, Corbu, Ediție îngrijită de Aurelia Hanganu, Academia De Științe A Moldovei, Biblioteca Științifică Centrală A AȘM „Andrei Lupan”, Institutul de Filologie Al AȘM: Chișinău.
10. Galerie Foto Google. (2016). Disponibil la: https://www.google.ro/search?q=constantin+stere&biw=1280&bih=675&tbm=isch&imgil=PNe0APmuzbm9wM%253A%253Br_-NKYNIc0KqMM%253Bhttp%25253A%25252 la 13.04.2015.
11. *Gazeta de Transilvania*, LXXIX, 1917, nr. 18, 16 februarie/1 martie.
12. Mușat, V. (1978). *Constantin Stere: scriitorul*, Editura Cartea Românească: București.
13. Ornea, Z. (1989). *Viața lui C. Stere*, Vol. I, Editura Cartea Românească: București.
14. Oțetea, A. (1970). *Istoria Poporului Român*. Editura Științifică: București.
15. Predescu, L. (1999). *Enciclopedia României Cugetare*, Editura Saeculum I. O.: București.
16. Stere, C. (2010). *Publicistica (1893-1905)*, Vol. I, Editor Victor Durnea, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”: Iași.
17. *Viața Românească*, IX, 1914, nr. 7, 8, 9, iulie, august, septembrie .
18. Mușat, V. & Stere, C. (1978) *Scriitorul*. Editura Cartea Românească: București, p. 5-6.
19. Voncu, R. (2011). Publicistica lui Stere. România Literară online. Disponibil la: http://www.romlit.ro/publicistica_lui_stere la 17.06.2015.